

SOSYAL HİZMET MEVZUATI

TEMEL KAVRAMLAR	3
SOSYAL ÇALIŞMADA HUKUKUN ÖNEMİ	7
SEÇİLMİŞ SOSYAL HİZMET ALANLARINDA HUKUKSAL ÇERÇEVE.....	12
AİLE VE ÇOCUK HUKUKU	18
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI KANUNU	23
TÜRK CEZA KANUNU VE SOSYAL HİZMET ALANINDAKİ YERİ.....	28
AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN	34
SAĞLIK HİZMETLERİ TEMEL KANUNU	39

TÜRKİYE'DE SOSYAL HİZMET KANUNU	44
ENGELLİLERE YÖNELİK MEVZUAT	49
ENGELLİLERE YÖNELİK MEVZUAT (HAK TEMELLİ YAKLAŞIM)	54
ENGELLİLERE YÖNELİK MEVZUAT (DETAYLI UYGULAMA ESASLARI)	59

TEMEL KAVRAMLAR

Hukuk – Anayasa – Yasa – Uluslararası Antlaşma – Kanun Hükmünde Kararname – Hukukun Temelleri – Müeyyide

1. Hukuk Nedir?

“Hukuk” terimi Arapça kökenlidir; Türkçedeki karşılığı nadiren kullanılan “tüze” sözcüğüdür.

Hukuk, bireylerin birbirleriyle, bireylerin toplumla, toplumun devletle ve devletlerin kendi aralarındaki ilişkilerde adalet, eşitlik, düzen ve güvenlik esaslarına dayalı olarak karşılıklı hak ve ödevlerini belirleyen, düzenleyen ve uygulamayı güvence altına alan yazılı ya da yazısız kurallar bütünüdür.

Hukuk, yalnızca kurallar bütünü değil; aynı zamanda bir toplumsal kurum, bilim dalı ve yönetim aracıdır.

2. Hukukun Dayandığı Temel Unsurlar

Hukuk kurallarının dayandığı başlıca üç toplumsal kaynak şunlardır:

Adalet Duygusu: Toplumun genelinde var olan, doğru ile yanlış ayırma yeteneği.

Gelenekler: Yüzyıllar boyunca süregelen, toplumun yazılı olmayan ortak değerleridir.

Vicdan: Bireyin iç sesi; ahlaki sorumluluk ve doğruyu yapma güdüsüdür.

Bu üç unsur, hukuk kurallarının toplumsal meşruiyetini ve sürekliliğini sağlar.

3. Hukuk Kurallarının Niteliği ve Müeyyide

Hukuk kurallarına uyulmaması hâlinde karşılaşılabilecek cezalar ve yaptırımlar sistemine müeyyide denir.

Müeyyide uygulanmazsa hukuk işlevsiz hâle gelir; bu nedenle hukukun yaptırım gücü kamu otoritesine dayandırılmıştır.

Hukuk sisteminin işlerliğini sağlayan en önemli unsur; kuralların yaptırımla desteklenmesi ve kamu gücü eliyle uygulanabilirliğidir.

4. Anayasa Nedir?

Anayasa, bir devletin temel yapı taşlarını ve hukuk sisteminin **en üst** normunu oluşturan; devletin şekli, hükümet sistemi, kuvvetler ayrılığı, temel hak ve özgürlükler gibi alanlarda genel ve bağlayıcı esasları düzenleyen yazılı metindir.

Anayasa yalnızca bir hukuk belgesi değil; aynı zamanda o devletin tarihsel kimliğini, siyasal tercihini ve halkın hak arama yollarını tanımlar.

Ulusal semboller (bayrak, marş, dil) ile birlikte anayasa, devletin varlığının ve egemenliğinin temel taşıdır.

5. Yasa (Kanun) Nedir?

Yasalar, anayasanın belirlediği çerçeveye uygun olarak yasama organı tarafından çıkarılan ve toplum yaşamını düzenleyen, herkes için bağlayıcı kurallardır.

Yasalar bireylerin hak ve ödevlerini belirler, toplumsal düzeni sağlar ve kamu yararını gözetir.

Yasa yapımı, demokratik ülkelerde meclis çoğunluğunun onayı ve yürütme organının denetimiyle gerçekleşir.

6. Kanun Hükmünde Kararname (KHK)

KHK, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan ve yasa gücüne sahip olan bir karar metnidir.

Olağan dışı durumlarda, acil konularda, tartışmaya açılmadan hızlı çözüm sağlamak amacıyla kullanılır.

TBMM'ye sunularak onaylanması gereklidir; bu yönüyle yürütme organının yasama alanına geçici olarak müdahalesini ifade eder.

Bu araç, özellikle kriz dönemlerinde yasama sürecinin hızlandırılması amacıyla kullanılmaktadır.

7. Uluslararası Antlaşmalar

Uluslararası antlaşma, iki ya da **daha fazla** devletin; ortak amaçlar doğrultusunda (saldırmazlık, iş birliği, ticaret, diplomatik ilişkiler) yükümlölük altına girdiği, yazılı ve resmî bir metindir.

Taraf devletler, kendi iç hukuklarında bu antlaşmalara uygun düzenlemeler yapmayı taahhüt ederler.

Türkiye'de yürürlüğe girmesi için TBMM tarafından uygun bulunması ve Resmî Gazete'de yayımlanması gerekir.

SOSYAL ÇALIŞMADA HUKUKUN ÖNEMİ

Sosyal Mevzuat – Sosyal Hizmet Mevzuatı – Meslek ve Alan İlişkisi – Uygulama Alanları – Çocuk, Kadın, Yaşlı, Engelli Mevzuatı

1. Sosyal Çalışmada Hukuk Neden Önemlidir?

Sosyal çalışma (social work), doğrudan birey, aile ve toplumla çalışan, sorun çözmeye ve hak temelli destek sunmaya odaklanan bir uygulamalı meslek alanıdır.

Bu mesleğin icrası sırasında karşılaşılan tüm sosyal sorunların çözümü, hukuki düzenlemelerle doğrudan ilişkilidir.

Sosyal çalışmacı, yalnızca bireyle değil; o bireyin haklarını koruyan veya sınırlandıran mevzuatla da çalışır.

Dolayısıyla sosyal çalışmada hukuk bilgisi; hem müdahale araçlarının belirlenmesi hem de yasal çerçevenin ihlâl edilmemesi açısından yaşamsaldır.

2. Sosyal Hizmet Mevzuatı Nedir?

Sosyal hizmet mevzuatı, hem sosyal çalışma mesleğini ilgilendiren mesleki düzenlemeleri hem de sosyal hizmet sunulan bireylerin haklarını ve hizmet süreçlerini düzenleyen sektörel mevzuatı kapsar.

Bu mevzuat; aile, çocuk, yaşlı, engelli, kadın, göçmen gibi hedef gruplara yönelik yasal çerçeveyi içerir.

Bu nedenle yalnızca "sosyal hizmet çalışanlarını" değil; bu hizmetleri alan bireyleri, kurumları ve süreçleri de kapsar.

3. Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmet Mevzuatı Arasındaki Fark

Sosyal çalışma mevzuatı, yalnızca meslek mensuplarının görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen kurallar bütünüdür.

Sosyal hizmet mevzuatı ise hem meslekle ilgili düzenlemeleri hem de hizmet verilen her alandaki tüm hukuki metinleri içerir.

Bu nedenle "Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmet Mevzuatı" ifadesi, mesleki ve alan uygulamalarını birlikte ifade etme açısından daha kapsayıcıdır.

4. Sosyal Hizmet Alanında Mevzuatın Genişliği

Sosyal hizmet uygulamaları çok geniş bir alana yayılır; bu nedenle sosyal hizmet mevzuatı da dağınık ve çok yönlüdür.

Tek bir yasa ya da yönetmelik yeterli olmayıp; her hedef grubun özel durumunu düzenleyen mevzuat parçaları bütününe başvurulur.

Sosyal çalışmacının görev alanına giren başlıca hukuk alanları:

Çocuk Hukuku:

- Çocuk Koruma Kanunu
- Medeni Kanun'da vesayet ve velayet düzenlemeleri
- Çocuk mahkemeleri ve çocuk ceza adaleti sistemi
- Çocukların çalıştırılması, çocuk işçiliği yasağı
- Sokakta yaşayan çocuklara ilişkin düzenlemeler
- Engelli veya üstün zekâlı çocuklara yönelik özel eğitim mevzuatı
- İhmal, istismar ve koruma tedbirleriyle ilgili düzenlemeler
- Ana sağlığı, doğum sonrası bakım, okul öncesi ve ilköğretim düzenlemeleri

Kadın Hukuku:

- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu
- Medeni Kanun'da kadın hakları
- Doğum izni, süt izni, eşit işe eşit ücret ilkesi

Yaşlı ve Engelli Hukuku:

- 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu
- 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun
- Huzurevleri ve bakım merkezleri yönetmelikleri
- Engellilerin eğitimi, istihdamı ve ayrımcılığın önlenmesine dair düzenlemeler
- Sosyal Yardımlar ve Sosyal Güvenlik:
- 2022 Sayılı Kanun (**65 yaş** aylığı)
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sosyal yardım programları

5. Sosyal Çalışmacının Hukuki Sorumluluğu

Sosyal çalışmacılar, yaptıkları işlemlerde hem mesleki etik kurallara hem de ilgili yasalara bağlı olarak çalışmak zorundadır.

Müdahale sürecinde alınan kararlar, özellikle çocukların kurumlara yerleştirilmesi, velayet talepleri, bakım raporları gibi konularda doğrudan hukuki sonuç doğurur.

Bu nedenle sosyal çalışmacının hukuki bilgi düzeyi yüksek olmalı, mevzuatı yorumlayabilme ve uygulamaya aktarabilme becerisi gelişmiş olmalıdır.

SEÇİLMİŞ SOSYAL HİZMET ALANLARINDA HUKUKSAL ÇERÇEVE

Anayasa – Uluslararası Sözleşmeler – Ulusal Mevzuat – Çocuk, Kadın, Aile, Engelli ve Yaşlı Hakları

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Sosyal Hizmet

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, sosyal hizmetin hukuki temelini oluşturan **en üst** normdur.

2709 sayılı Anayasa, **1982 yılında** halkoylaması sonucu yürürlüğe girmiştir ve halen geçerlidir.

Anayasa, sosyal devlet anlayışı doğrultusunda sosyal hizmet uygulamalarına dayanak oluşturan temel ilkeleri içerir.

Anayasada Yer Alan Temel İlkeler: –Madde 2

Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 10: Herkes kanun önünde eşittir. "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.": –Madde 61

Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimlerini, malûl ve gazileri, yaşlıları, engellileri, korunmaya muhtaç çocukları ve sosyal yardım ihtiyacı içinde olanları korur.

Madde 41: Ailenin korunması ve çocuk haklarının güvence altına alınması sosyal devlet sorumluluğudur.

2. Uluslararası Sözleşmeler ve Sosyal Hizmetin Küresel Hukuki Temelleri

Sosyal hizmet uygulamaları sadece ulusal hukukla değil, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle de şekillenmektedir:

a) Çocuklarla İlgili Sözleşmeler

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989):

Çocuğun yaşam, gelişim, korunma ve katılım hakkını güvence altına alır.

Türkiye, bu sözleşmeye taraf olup iç hukukta çocuk odaklı hizmetleri bu temele göre düzenlemektedir.

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Dair BM Riyad Kuralları

Özgürlüğünden mahrum bırakılmış çocuklara ilişkin BM Havana Kuralları

Çocuk Adaletinin Yürütülmesine Dair Minimum Standartlar (Beijing Kuralları)

Ülkelerarası Evlat Edinmede Çocukların Korunması ve İşbirliği Hakkında Hague Sözleşmesi

b) Kadınlarla İlgili Sözleşmeler

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Kadının aile, iş, siyaset ve sosyal yaşamdaki haklarını korur.

Türkiye, **1985 yılında** taraf olmuştur.

İstanbul Sözleşmesi (Not: 2021'de Türkiye Cumhurbaşkanlığı kararı ile çekilmiştir.)

3. Ulusal Mevzuatın Sosyal Hizmetle İlgili Temel Kaynakları

a) Türk Medeni Kanunu

Aile yapısının düzenlenmesi, velayet, vesayet, evlat edinme, nafaka gibi konular sosyal hizmet alanlarını doğrudan ilgilendirir.

Engelli bireylerin vasi tayini ve haklarının korunması bu kanun kapsamında yürütülür.

b) 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Korunma ihtiyacı olan çocuklar ile suça sürüklenen çocuklara ilişkin koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınmasını düzenler.

Eğitim, danışmanlık, sağlık, bakım, barınma gibi tedbir türleri içerir.

c) 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu

Şiddet mağdurlarının korunması, geçici barınma, hukuki yardım ve psikolojik destek sağlanması bu yasa kapsamında güvence altındadır.

Sosyal hizmet birimleri, şiddet önleme ve izleme merkezleriyle birlikte çalışır.

d) 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

Sosyal hizmetlerin sunumu, hizmet modelleri, kuruluş izinleri, denetim ve personel nitelikleri bu kanunla düzenlenmiştir.

e) 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun

Engelli bireylerin eğitim, istihdam, sağlık, rehabilitasyon ve erişilebilirlik haklarını düzenler.

Yerel yönetimler, kamu kurumları ve sosyal hizmet uzmanları bu yasanın uygulayıcı aktörleri arasındadır.

4. Örnek Hukuki Uygulamalar ve Alanlar

Koruyucu ve önleyici sosyal hizmet modelleri, mevzuata dayanarak yürütülür.

Çocuk İzlem Merkezleri, çocukların ikincil travmaya uğramadan adli sürece katılmalarını sağlar.

Kadın Konukevleri, 6284 sayılı kanuna dayalı olarak hizmet verir.

Evde bakım aylıkları ve engelli bireylerin istihdamı, 5378 sayılı yasa çerçevesindedir.

Yaşlı bakım evleri ve huzurevleri, 2828 sayılı yasa ve ilgili yönetmeliklerle belirlenmiştir.

AİLE VE ÇOCUK HUKUKU

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet – Medeni Kanun Değişiklikleri – Aile Mahkemeleri – Toplumsal Cinsiyet Eşitliği – Ataerkillik – Çocuk Hakları

1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Ayırımı

Cinsiyet (Sex), bireyin biyolojik olarak kadın ya da erkek olmasına dayanan genetik, hormonal ve anatomik farklılıkları ifade eder.

Toplumsal cinsiyet (Gender) ise bireyin kadın ya da erkek olarak toplumda kendisinden beklenen davranış kalıpları, roller ve sorumluluklar dizisini ifade eder.

Toplumsal cinsiyet, doğuştan değil; kültürel, ekonomik ve siyasal süreçler sonucunda bireye yüklenen kimlikler üzerinden inşa edilir.

Sosyolog Ann Oakley'e göre (1972), cinsiyet biyolojik gerçekliği ifade ederken; toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik arasında toplumca tanımlanmış farklılıkları içerir.

2. Ataerkillik ve Toplumsal Cinsiyet Roller

Ataerkil toplum yapısı, erkeğin üstün, kadının ikincil konumda yer aldığı toplumsal düzen anlamına gelir.

Bu sistem, toplumsal cinsiyet rollerini kalıplaştırır; erkeklere güç, kadına ise bağımlılık ve itaat yükler.

Kadının biyolojik özellikleri (doğurganlık, fiziksel güç farklılığı gibi) kültürel kodlarla baskı araçlarına dönüştürülür.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, fırsatlara erişim, kaynakların kullanımı, hizmetlere ulaşım gibi alanlarda cinsiyet temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedefler.

Toplumsal cinsiyet hakkaniyeti, kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarını göz önüne alarak dengeleyici politikalar geliştirilmesini önerir.

3. Türk Medeni Kanunu'nda Kadına Yönelik Yenilikler

2002'de yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, aile hukukunda kadınların lehine önemli değişiklikler getirmiştir:

a) Evlenme Yaşı

Önceki yasada kadınlar için 14, erkekler için 17 olan evlenme yaşı, yeni düzenlemeyle her iki cinsiyet için **17 yaşını** doldurma şartına bağlanmıştır. (Md. 124/1)

b) Boşanma Sebepleri ve Usulleri

“Cana kast” ve “pek fena muamele” yanında onur kırıcı davranış da boşanma nedeni sayılmıştır.

“Terk” sebebinin koşulları esnetilmiş ve boşanma başvurusunda kullanılabilir hâle getirilmiştir.

Boşanma davası, artık tarafların son **altı ayda** birlikte oturdukları yerdeki mahkemede açılabilmektedir.

c) Ailede Eşitlik İlkesi

Yeni düzenlemeyle “ailenin reisi kocadır” hükmü kaldırılmış; evlilik birliğinin yönetimi ortaklaşa yürütülecek şekilde değiştirilmiştir.

Md. 186: “Eşler, birliğin giderlerine güçleri oranında katkıda bulunur.” ifadesiyle ekonomik eşitlik sağlanmıştır.

Ortak konutun seçimi ve yaşam düzeni, eşlerin birlikte karar vereceği konular olarak tanımlanmıştır.

4. Aile Mahkemelerinin Yetki ve Görevleri

22.11.2001 tarihli 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre kurulan aile mahkemeleri, aile hukukuyla ilgili özel ihtisas mahkemeleridir.

Aile Mahkemelerinin Görev Alanları:

Türk Medeni Kanunu'na göre (Üçüncü Kısım hariç) aile hukukundan doğan tüm dava ve işler.

4722 sayılı Kanun uyarınca Medeni Kanun'un yürürlüğü ve uygulama esaslarına dair işlemler.

2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk uyarınca yabancı aile mahkemesi kararlarının tanınması ve tenfizi.

Aile hukukuna dair kanunlarla verilen diğer görevler (koruma tedbirleri, nafaka, soybağı tespiti, evlat edinme, velayet ve vesayet gibi).

5. Sosyal Hizmet Alanı Açısından Değerlendirme

Sosyal çalışmacılar, aile mahkemeleri nezdinde hazırladıkları sosyal inceleme raporlarıyla velayet, nafaka, evlat edinme, koruma kararları gibi davalarda önemli rol üstlenirler.

Toplumsal cinsiyet perspektifiyle çalışan uzmanlar, kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı, aile içi çatışmalar gibi konularda hukuki ve psiko-sosyal değerlendirme yaparak sürecin adil ve bütüncül işlemesine katkı sağlar.

Medeni Kanun ve ilgili mevzuat çerçevesinde, aile kurumunun güçlendirilmesi ve bireylerin haklarının korunması sosyal hizmetin temel amaçları arasında yer alır.

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI KANUNU

Kuruluş – Amaç – Görevler – İlke ve Alanlar – İş Birliği ve Koordinasyon

1. Kuruluş ve Yasal Dayanak

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 3 Haziran 2011 tarihli ve 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulmuştur.

Bakanlık, kamu yönetiminde sosyal hizmet ve sosyal yardım alanlarında politika belirleyen, uygulamayı koordine eden ve doğrudan hizmet sunan merkezi kurumdur.

2021 yılında yapılan idari düzenlemeyle bu kurumun adı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir; ancak KHK 633 hâlâ temel dayanak metnidir.

2. Amaç ve Kapsam (Madde 1)

KHK 633'ün amacı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın;

- Kuruluş yapısını,
- Görevlerini,
- Yetki ve sorumluluklarını,

Çalışma usul ve esaslarını belirlemektir.

Bu kapsamda aile, çocuk, kadın, engelli, yaşlı, şehit yakını, gaziler, sosyal yardıma muhtaç bireyler ve toplumun diğer dezavantajlı gruplarıyla ilgili sosyal hizmet faaliyetleri bu bakanlığın çatısı altında yürütülür.

3. Bakanlığın Görevleri (Madde 2)

a) Politika ve Strateji Geliştirme

Sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirir, uygular ve uygulanmasını denetler.

Yeni toplumsal ihtiyaçlara göre hizmet modellerini güncelleyerek sistemin gelişimini sağlar.

b) Aileyi Korumaya Yönelik Faaliyetler

Aile yapısının korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesine yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini düzenler.

Aile bütünlüğünün korunması amacıyla kamu, özel ve sivil aktörler arasında iş birliği ve eşgüdüm geliştirir.

c) Çocukların Korunması

Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunması ve sağlıklı gelişiminin sağlanması için politika belirler.

Çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardımları yürütür ve koordine eder.

ç) Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadınların insan haklarının geliştirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması için ulusal stratejiler geliştirir.

Kadına yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini planlar ve yürütür.

d) Engelli ve Yaşlılara Yönelik Hizmetler

Engelli bireylerin ve yaşlıların toplumsal hayata katılımı, bağımsız yaşam hakkı, sosyal güvenceye erişimi gibi alanlarda sosyal hizmet modelleri oluşturur.

e) Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler

Bu grupların sosyal ve ekonomik desteklenmesine yönelik yardım, eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerini sunar.

f) Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlar

Toplumun sosyal yardım ve korumaya muhtaç kesimlerine yönelik destek sistemleri geliştirir.

Yoksullukla mücadele stratejileri hazırlar, sosyal yardımları organize eder.

4. Bakanlığın Hizmet İlkeleri

Hak temelli yaklaşım esas alınır: bireylerin sosyal hizmetlere erişimi bir lütuf değil, hak olarak tanımlanır.

Bütüncül hizmet modeli uygulanır: bireyin yalnızca ekonomik değil; psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları da dikkate alınır.

Koruyucu, önleyici ve geliştirici hizmetler önceliklidir.

Kurumlar arası iş birliği ve toplum katılımı teşvik edilir.

5. İlgili Kurumlarla İş Birliği ve Koordinasyon

Bakanlık, sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin görevlerini yerine getirirken;

- Belediyeler,
- Kamu kurum ve kuruluşları,
- Üniversiteler,

Gönüllü kuruluşlar (STK'lar) ile yakın iş birliği içinde çalışır.

Ulusal politika belgeleri hazırlanırken bu aktörlerin görüşleri alınır, uygulamalar ortak platformlarda yürütülür.

TÜRK CEZA KANUNU VE SOSYAL HİZMET ALANINDAKİ YERİ

Yaş Küçüklüğü – Çocuk Koruma Kanunu – Suç ve Cezalar – Sağır ve Dilsizler – Azmettirme – İşkence – Zamaşımı

1. Türk Ceza Hukuku ve Sosyal Hizmet

Ceza hukuku, toplumsal düzeni ihlal eden fiillere karşı devletin yaptırım gücünü kullanmasını sağlayan bir kamu hukuku dalıdır.

Sosyal hizmet disiplini ise bireyin ve toplumun refahını artırmayı hedefler.

Bu iki alan, çocukların suça sürüklenmesi, istismar vakaları, mağdur destek hizmetleri gibi birçok noktada kesişmektedir.

Sosyal çalışmacılar adli sistemde, mahkemelerde, çocuk izlem merkezlerinde, cezaevlerinde ve adli sosyal hizmet birimlerinde aktif görev alırlar.

2. TCK Madde 31 – Yaş Küçüklüğü

(1) **12 yaş altı** çocuklar

Fiili işlediği sırada **12 yaşını** doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur.

Bu çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılmaz; ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

(2) **12–15 yaş** arası çocuklar

Bu yaş aralığındaki çocukların, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yetenekleri değerlendirilir.

Yetersizse: ceza sorumluluğu yoktur.

Yeterliyse: suçun niteliğine göre indirimli ceza verilir.

(3) Ceza oranları

Ağırlaştırılmış müebbet: **12–15 yıl**

Müebbet: **9–11 yıl**

Diğer suçlar: Normal cezanın yarısı uygulanır, bu hâlde **7 yıldan** fazla olamaz.

3. TCK Madde 33 – Sağır ve Dilsiz Çocuklar

15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz çocuklara, 12 yaş altı çocuklara uygulanan hükümler uygulanır.

15 - 18 yaş arasındaki sağır ve dilsizler için 12 - 15 yaş aralığı hükümleri;

18 - 21 yaş arasındaki sağır ve dilsizler için 15 - 18 yaş hükümleri geçerlidir.

Bu özel düzenleme, algılama ve yönlendirme yeteneğinin gelişmemiş olabileceği varsayımı üzerine kuruludur.

4. TCK Madde 38 – Azmettirme

Bir kişiyi suç işlemeye azmettiren, işlenen suçun cezasıyla aynı şekilde cezalandırılır.

Üstsoy-altsoy ilişkisiyle suça azmettirme hâlinde ceza 3'te 1 ila yarı oranında artırılır.

Çocukların suça azmettirilmesinde, bu artırım için soy bağı aranmaz.

Sosyal hizmet uzmanları çocukların suç örgütlerince kullanılmasını önlemeye dönük koruyucu çalışmalarda aktif rol üstlenir.

5. TCK Madde 94 – İşkence

İşkence, insan onuruna aykırı biçimde **bir kişiye** fiziksel ya da ruhsal acı çektiren eylemlerdir.

Fail kamu görevlisidir.

Cezası: **3 yıldan 12 yıla** kadar hapis.

Nitelikli Hâller:

Mağdur çocuk, gebe, engelli veya kendini savunamayacak durumdaysa;

Mağdur avukat ya da kamu görevlisiyse ve görev nedeniyle işlenmişse:

→ **8 yıldan 15 yıla** kadar hapis cezası verilir.

6. TCK – Suçlarda Zamanaşımı

Zamanaşımı süresi, suçun işlendiği tarihten itibaren başlar.

Çocuklara karşı suçlarda, fail çocuk üzerinde otoriteye sahipse (üstsoy veya hamilik), zamanaşımı çocuk **18 yaşını** doldurduğunda başlar.

Bu hüküm, çocuğun korunmasını önceleyen sosyal devlet anlayışının yansımasıdır.

7. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu – Tedbir Türleri (Madde 5)

Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun aile ortamında korunmasını ve gelişmesini sağlamaya yöneliktir:

- a) **Danışmanlık Tedbiri:** Ebeveynlere çocuk yetiştirme, çocuklara gelişim desteği alanlarında rehberlik
- b) **Eğitim Tedbiri:** Gündüzlü/yatılı eğitim kurumuna devam, mesleki kurs, çıraklık uygulaması
- c) **Bakım Tedbiri:** Aile işlevsizse, çocuğun yurt, yuva veya koruyucu aileye yerleştirilmesi
- d) **Sağlık Tedbiri:** Tıbbi tedavi, bağımlılık tedavisi, rehabilitasyon
- e) **Barınma Tedbiri:** Barınacak yeri olmayan çocuklu kişilere ve risk altındaki hamile kadınlara geçici korunaklı yer sağlanması

8. Sosyal Hizmet Disiplini Açısından Değerlendirme

Sosyal çalışmacı, çocukla ilgili tüm ceza sürecinde adli sistemle iş birliği içinde çalışır.

Ceza ehliyetinin değerlendirilmesinde psikososyal rapor hazırlar.

Çocuğun üstün yararına uygun tedbir kararlarının uygulanmasında aktif görev alır.

Failin veya mağdurun çocuk olması, sosyal çalışmacının adli süreçteki rolünü daha da kritik hâle getirir.

AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN

Amaç – Dayanak – İlkeler – Koruyucu ve Önleyici Tedbirler – Yetkili Kurumlar – Sosyal Hizmet Bağlantısı

1. Kanunun Amacı

Bu kanunun temel amacı; şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişileri korumak ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi için alınacak tedbirlerin usul ve esaslarını belirlemektir.

Kanun, hem mağdurların korunmasını hem de şiddet uygulayanlara yönelik önleyici hükümlerle caydırıcılığın sağlanmasını hedefler.

2. Dayanak

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Türkiye'nin taraf olduğu başta Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) olmak üzere uluslararası sözleşmeler

Diğer ilgili kanuni düzenlemeler

3. Uygulama İlkeleri

Temel insan haklarına dayalı, kadın–erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet anlayışına uygun, adil, etkili ve süratli bir uygulama esastır.

Alınan tedbirler insan onuruna uygun biçimde yürütülür.

Kadınlara yönelik cinsiyete dayalı özel koruma tedbirleri, ayrımcılık olarak değerlendirilmez.

4. Mülkî Amir Tarafından Verilebilecek Koruyucu Tedbir Kararları (Madde 3)

Barınma: Kadına ve varsa çocuklarına güvenli barınma yeri sağlanması

Geçici maddi yardım: Ekonomik yoksunluk içindeki kişilere yardım yapılması

Rehberlik ve danışmanlık: Psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal destek hizmetleri sunulması

Geçici koruma: Hayati tehlike varsa, talep üzerine veya resen kolluk eşliğinde koruma sağlanması

Kreş imkânı: Çalışan ya da işe başlayacak annelere kreş desteği sağlanması (asgari ücretin yarısını geçmeyecek şekilde)

5. Hâkim Tarafından Verilebilecek Koruyucu Tedbir Kararları (Madde 4)

İş yerinin değiştirilmesi

Yerleşim yerinin ayrılması: Ortak konuttan başka bir konut tahsisi

Aile konutu şerhi: Tapuya konutla ilgili koruyucu şerh işlenmesi

Kimlik değişikliği: Hayati tehlike varsa, kişinin kimlik bilgilerinin ve belgelerinin değiştirilmesi (5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu kapsamında)

6. Hâkim Tarafından Verilebilecek Önleyici Tedbir Kararları (Madde 5)

- Şiddet tehdidi veya hakaretten kaçınma
- Ortak konuttan uzaklaştırma ve konutun mağdura tahsisi
- Mağdura yaklaşmama (konut, okul, iş yeri dahil)
- Kişisel ilişki kısıtlaması: Çocuklarla görüşme ancak refakatçiyle yapılabilir veya tamamen kaldırılabilir
- Yakınlarına da yaklaşmama
- Eşya zararından kaçınma
- İletişim araçlarıyla rahatsız etmeme
- Silah teslimi: Kolluk kuvvetine silahını teslim etme
- Kamu görevlisinin silahı bırakması: Görevde taşıdığı silahı kuruma teslim etmesi
- Madde kullanmama ve gerekiyorsa bağımlılıkla ilgili tedaviye yönlendirme

7. Sosyal Hizmet Disiplini Açısından Değerlendirme

6284 sayılı Kanun kapsamında sosyal hizmet uzmanları; kadın konukevlerinde, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinde (ŞÖNİM), mahkemelerde ve kolluk birimlerinde görev alır.

Mağdurun ihtiyaçlarını belirler, sosyal inceleme raporu hazırlar, barınma ve danışmanlık süreçlerini koordine eder.

Kadının psikososyal güçlendirilmesi, çocukların travma sonrası rehabilitasyonu gibi süreçlerde aktif rol üstlenir.

Kanun, sosyal çalışmacılara hem uygulayıcı hem de hak savunucusu rolü verir.

SAĞLIK HİZMETLERİ TEMEL KANUNU

Temel İlkeler – Planlama – Koruyucu Hizmetler – Hizmet Dağılımı – Sağlık Personeli – Eğitim ve Denetim – Eczacılık – Engellilik – Bilişim

1. Kanunun Amacı

3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, sağlık hizmetlerinin birey ve toplum yararına, eşitlikçi, verimli ve planlı şekilde yürütülmesini sağlamak üzere çıkarılmış temel kanundur.

Bu yasa, yalnızca kamu hizmetlerinin değil; aynı zamanda özel sağlık kuruluşlarının işleyişini de düzenleyerek sağlık sisteminde bütüncül bir çerçeve sunar.

2. Temel İlkeler (Madde 3)

a) Planlama ve Koordinasyon

Tüm sağlık kurum ve kuruluşları, yurt çapında eşit, kaliteli ve verimli hizmet sunacak şekilde Sağlık Bakanlığı tarafından planlanır, koordine edilir ve desteklenir.

Diğer bakanlıkların görüşleri alınarak iş birliği ile karar verilir.

b) Koruyucu Sağlık Hizmetlerine Öncelik

Hizmet sunumunda önleyici ve koruyucu sağlık uygulamalarına öncelik verilir.

Kamu ve özel sağlık kuruluşları, kaynak israfını önleyerek hizmet arzını planlı ve verimli hâle getirmekle yükümlüdür.

Hizmet satın alma mekanizması da kullanılabilir.

c) Denge ve Yaygınlık

Sağlık hizmetlerinin ülke genelinde dengeli yayılması esastır.

Tüm kurum ve personelin dağılımı bu esaslara göre düzenlenir.

3. Denetim ve Ücretlendirme

Sağlık Bakanlığı, kamuya ait sağlık kuruluşlarının yanı sıra özel sağlık kurumlarının da denetiminden ve kalite kontrolünden sorumludur.

Kamu sağlık hizmetlerinin ücretleri Bakanlıkça belirlenir ve ilan edilir.

Özel sağlık kuruluşlarının ücret tarifeleri de Bakanlık onayına tabidir.

4. Kayıt, Bildirim ve Bilişim Sistemleri

Tüm bireylerin sağlık durumlarının takibini ve hizmetlerin hızlı yürütülmesini sağlamak amacıyla, kayıt ve bildirim sistemleri kurulur.

Bu sistemler e-Devlet altyapısına uyumlu elektronik ortamda işler.

Ülke çapında Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda bütünleşik bir sağlık bilişim sistemi oluşturulabilir.

5. Sağlık Personeli ve Eğitim (g bendi)

Sağlık ve yardımcı sağlık personelinin yurt genelinde dengeli dağılımı hedeflenir.

İstihdam planlaması yapılır, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programları uygulanır.

Bu eğitimler, YÖK ve üniversitelerle iş birliği içinde gerçekleştirilir.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları da eğitim süreçlerine dahil edilir.

6. Halk Sağlığına Yönelik Sorumluluklar (j bendi)

Hastalıklardan korunma, sağlıklı çevre, yeterli ve dengeli beslenme, ana–çocuk sağlığı ve aile planlaması konularında tüm kamu kurumları, meslek kuruluşları ve STK'lar sorumluluk üstlenir.

Sağlık eğitimi ve bilgilendirme çalışmaları toplum temelli koruyucu hizmetler kapsamında yürütülür.

7. İlaç, Aşı ve Biyolojik Ürünlerin Denetimi (k bendi)

Koruyucu, tanı koyucu, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerde kullanılan tüm ilaçlar, aşılar, serumlar ve benzeri maddelerin üretimi, ithalatı, ihracatı, dağıtımı ve kontrolü Sağlık Bakanlığı yetkisindedir.

Madde bağımlılığına yol açabilecek ürünlerin izlenmesi ve kontrolü Bakanlığın görev alanındadır.

Ruhsatlandırma, kalite kontrol, fiyatlandırma gibi süreçler Bakanlık tarafından yürütülür.

8. Engelliliğe Yönelik Düzenlemeler

Engelli çocuk doğumlarının önlenmesi amacıyla gebelik öncesi ve sürecinde tıbbi ve eğitsel önleyici çalışmalar yapılması teşvik edilir.

Yenidoğanların metabolizma hastalıkları taraması zorunlu hâle getirilmiş ve bu amaçla erken tanı sistemleri oluşturulmuştur.

Engelliliğin erken dönemde tanınması, rehabilitasyon hizmetlerine erken yönlendirme açısından kritik önemdedir.

9. Rehabilitasyon Araçlarının Üretimi ve Denetimi

Tıbbi rehabilitasyonda kullanılan yardımcı cihazlar ve araçların üretimi için kamu ve özel sektör kuruluşlarının Sağlık Bakanlığından izin alması gereklidir.

Bu üretim yerlerinin kuruluş izinleri, personel yeterlilikleri, işletme koşulları ve denetim esasları yönetmeliklerle belirlenir.

TÜRKİYE'DE SOSYAL HİZMET KANUNU

Amaç – Kapsam – Kurumun Görevleri – Koruma Kararı – Koruyucu Aile – Hizmet Türleri – İş Birliği – Gelir ve Denetim

1. Kanunun Amacı (Madde 1)

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun temel amacı, korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan birey, aile, çocuk, engelli, yaşlı ve benzeri dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmetlerin yürütülmesini, bu hizmetleri gerçekleştirecek teşkilatın kurulmasını, görev, yetki ve sorumluluklarını, hizmet türlerini ve kaynaklarını yasal çerçevede düzenlemektir.

2. Kapsam

Kanun; kuruma bağlı sosyal hizmet kuruluşlarında sunulan hizmetleri ve bu hizmetlerden yararlanacak kişileri, kurumun işleyişini, taşra teşkilatlarını, personel görev tanımlarını ve sosyal hizmet sunumundaki finansal yapıyı kapsar.

3. Sosyal Hizmet Kurumunun Görevleri (Madde 21)

Sosyal hizmet kuruluşlarının görevi, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç olan bireyleri tespit etmek, haklarında değerlendirme yapmak, uygun sosyal hizmet modellerini geliştirmek ve yürütmektir.

Bu süreçte kurum, muhtarlar, yerel idareciler, sağlık kuruluşları, genel kolluk birimleri ve belediye zabıtasıyla iş birliği içinde çalışmakla yükümlüdür.

4. Korunma Kararı

Korunma ihtiyacı olan çocukların, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yetkili mahkemelerce korunma kararı verilmesi durumunda;

Bu çocuklar reşit olana dek kurum tarafından kuruluşlara yerleştirilir, meslek sahibi olmaları yönünde gerekli eğitim desteği verilir.

Karar için gereken belgeler kurumca hazırlanır ve mahkemeye iletilir.

5. Koruyucu Aile Uygulaması (Madde 23)

Koruma altındaki çocuklar yalnızca kurum kuruluşlarında değil, kurumun denetimi altındaki koruyucu ailelere de yerleştirilebilir.

Koruyucu aileler gönüllülük esasına göre ya da kuruma bağlı sözleşme ile çocuk bakımı üstlenebilir.

Çocuğun bakım, eğitim, sağlık, ulaşım ve kişisel gelişim harcamaları için koruyucu aileye ödeme yapılabilir.

Ödemeler, çocuk başına toplu yapılabileceği gibi kalem kalem de yapılabilir.

Ödeme usulleri, Maliye Bakanlığı'nın görüşü alınarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenir.

6. Sosyal Hizmet Türleri

Kuruluş Bakımı: Çocuk Yuvaları, Huzurevleri, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri gibi yatılı kurumlarda hizmet sunulması

Evde Bakım Hizmeti: Engelli veya yaşlı bireylerin kendi ev ortamında desteklenmesi

Gündüzlü Hizmetler: Kreş, gündüzlü yaşlı merkezi gibi yapılandırılmış merkezlerde hizmet verilmesi

Danışmanlık ve Rehberlik: Psikososyal destek, aile danışmanlığı, çocuklara yönelik eğitim rehberliği

Koruma ve Önleme Temelli Hizmetler: Aile içi şiddet, çocuk istismarı, bağımlılık gibi risklerin önlenmesine dönük uygulamalar

7. Hizmet Alanları ve Öncelikli Gruplar

Koruma ve bakım altına alınan başlıca gruplar:

- Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar
- İhmal ve istismar mağduru bireyler
- Engelli bireyler
- Yaşlılar
- Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki kişiler
- Kadın konukevlerinden yararlanan kadınlar ve çocukları

8. Gelir Kaynakları ve Denetim

- Kurum gelirleri;
- Genel bütçeden aktarılan ödenekler
- Bağış ve yardımlar
- Sosyal hizmet kuruluşlarının döner sermaye gelirleri
- Diğer mevzuattan doğan haklar
- Kurum faaliyetleri, Sayıştay ve Bakanlık denetimine tabidir.

ENGELLİLERE YÖNELİK MEVZUAT

Amaç – Kapsam – Temel Kavramlar – Haklar – Hizmetler – Erişilebilirlik – Ayrımcılıkla Mücadele – İstihdam – Rehabilitasyon

1. Kanunun Amacı (Madde 1)

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, engellilerin doğuştan sahip oldukları onura saygıyı temel alarak; toplumsal hayata tam ve etkin katılımlarını sağlamak, diğer bireylerle eşit koşullarda yaşam sürmelerini temin etmek ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması amacıyla düzenlenmiştir.

Kanun, insan hakları temelli bir yaklaşımla engelli bireylerin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda dışlanmadan yer alabilmesini hedefler.

2. Kapsam (Madde 2)

Kanun; engelli bireyleri, onların ailelerini, bu bireylere hizmet sunan kamu kurumlarını, yerel yönetimleri, özel sektörü ve sivil toplum kuruluşlarını kapsar.

Tüm bireylerin ayrımcılığa uğramadan sosyal hizmetlere erişimini güvence altına alır.

3. Temel Kavramlar ve Tanımlar

a) Engelli

Fiziksel, zihinsel, ruhsal ya da duysal yetilerinde çeşitli düzeylerde kayıp nedeniyle toplumla eşit koşullarda tam ve etkin şekilde katılamayan bireylerdir.

Bu kısıtlılıklar yalnızca bireyin yapısından değil; çevresel ve toplumsal tutumlar nedeniyle de ortaya çıkabilir.

b) Doğrudan Ayrımcılık

Engelliliğe dayalı olarak bireyin haklardan diğer bireylerle eşit şekilde yararlanmasını engelleyen her türlü farklı muameledir.

c) Dolaylı Ayrımcılık

Görünürde eşit olan bir uygulamanın, sonuçta engelliler aleyhine dezavantaj yaratmasıdır.

Örneğin bir binada asansör olmaması, tekerlekli sandalye kullanıcıları için dolaylı ayrımcılık oluşturur.

d) Engelliliğe Dayalı Ayrımcılık

Medeni, ekonomik, siyasal ya da kültürel alanlarda sistematik dışlama ve kısıtlamalar engelliliğe dayalı ayrımcılıktır.

e) Makul Düzenleme

Engelli bireyin hak ve özgürlüklerini diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını sağlamak için gereken, ölçüsüz yük getirmeyen uygun düzenlemelerdir.

4. Erişilebilirlik ve Standartlar

Erişilebilirlik: Binalar, açık alanlar, ulaşım sistemleri, bilgi teknolojileri, kamusal hizmet alanlarının engelliler tarafından bağımsız ve güvenli şekilde kullanılabilir olmasıdır.

Erişilebilirlik Standartları: Türk Standardları Enstitüsü (TSE) tarafından belirlenmiş teknik ölçütlerdir.

Tüm kamu yapıları, ulaşım hizmetleri ve dijital içerikler bu standartlara göre düzenlenmelidir.

5. Rehabilitasyon ve Habilitasyon Hizmetleri

a) Rehabilitasyon

Engelliliğin etkilerini azaltmak, bireyin yaşamını bağımsız sürdürebilmesini sağlamak üzere fiziksel, psikolojik, sosyal ve mesleki becerileri geliştirmeye yönelik hizmetlerdir.

b) Habilitasyon

Engellinin toplumsal ihtiyaçlarını karşılamaya ve yaşamsal beceriler kazandırmaya yönelik, önleyici ve geliştirici hizmetleri içerir.

6. İstihdam ve Korumalı İşyerleri

Engelliler için istihdam politikaları geliştirilmiş, kamuda ve özel sektörde kota sistemi getirilmiştir (kamu için %3).

Korumalı işyerleri, zihinsel veya ruhsal engelli bireylerin iş gücü piyasasına katılımını destekleyen, devletin mali ve teknik yönden desteklediği özel işletmelerdir.

7. Umuma Açık Hizmet Veren Yapılarda Uyum Zorunluluğu

Umuma açık binalar: kamu hizmeti binaları, ibadethaneler, eğitim ve sağlık kurumları, kültür merkezleri, eğlence tesisleri, ticari yapılar vb.

Bu alanlar, engelliler için uygun şekilde erişilebilir hâle getirilmeli, gerekli mimari ve teknik düzenlemeler yapılmalıdır.

8. Sosyal Hizmet ve Engellilik

Engelli bireyler için yürütülen sosyal hizmetler; hak temelli, katılımcı, bütüncül ve bireyselleştirilmiş şekilde planlanır.

Sosyal çalışmacılar, engellilerin tespiti, sosyal inceleme raporları, sosyal yardım başvuruları ve yönlendirme süreçlerinde görev yapar.

Engelli bireylerin bağımsız yaşam hakkı, en yüksek düzeyde sosyal katılımı ve hizmetlere erişimi öncelikli hedeflerdir.

ENGELLİLERE YÖNELİK MEVZUAT (HAK TEMELLİ YAKLAŞIM)

Temel İlkeler – Ayrımcılıkla Mücadele – Erişilebilirlik – Çocuklar ve Kadınlar – Katılım – Toplum Temelli Destek

1. Temel İlke: Onur ve Bireysel Özerklik

Engelli bireylerin hizmetlere erişiminde ve yaşam düzenlerinde, insan onurunun dokunulmazlığı ve bireysel özerklik ilkesi esastır.

Her bireyin kendi yaşam tercihlerini belirleyebilme hakkı vardır.

Engelli bireylerin kendi kararlarını alma ve yaşamlarını bağımsız sürdürebilme haklarına saygı gösterilmesi, hukuki ve etik bir zorunluluktur.

2. Ayrımcılık Yasağı (Madde 4/A)

Engelliliğe dayalı her türlü doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yasaktır.

Engellilerin sosyal haklardan tam ve eşit biçimde yararlanabilmesi için yapılacak makul düzenlemeler, ayrımcılık olarak değerlendirilemez.

Kamu ve özel kurumlar, ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla yapısal ve hizmete dayalı önlemler almakla yükümlüdür.

3. Fırsat Eşitliği İlkesi

Engellilerin tüm haklardan fiziksel, bilişsel, ekonomik veya sosyal kısıtlamalara maruz kalmadan yararlanabilmeleri için fırsat eşitliği sağlanması zorunludur.

Erişilebilirlik, istihdam, eğitim, sağlık, sosyal hizmet gibi tüm alanlarda engelli bireylerin diğer bireylerle eşit koşullarda yaşaması desteklenmelidir.

4. Erişilebilirlik Hakkı

Engelli bireylerin topluma tam ve etkin katılımı için fiziksel çevreye, ulaşım, bilgiye, iletişim teknolojilerine ve hizmetlere erişimlerinin sağlanması temel ilkedir.

Erişilebilirlik, yalnızca mimari değil; bilişsel, duygusal ve sosyal erişimi de kapsar.

Kamu kurumları, yerel yönetimler ve özel sektör bu düzenlemelere uygun altyapı geliştirmekle yükümlüdür.

5. Engelliliğin İstismarı ve Koruma İlkesi

Engellilik durumu hiçbir şekilde ekonomik, sosyal, hukuki ya da medikal istismar aracı hâline getirilemez.

Engelli bireyler her türlü sömürü, ayrımcılık, ihmal ve istismara karşı özel olarak korunmalıdır.

6. Aile Bütünlüğünün Korunması

Engellilere yönelik sosyal hizmetlerin sunumunda, aile bütünlüğünün korunması temel ilkedir.

Öncelikli hedef, bireyin kendi ailesi yanında desteklenmesi ve bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesidir.

Kurumsal bakım, ancak zorunlu hâllerde ve en son seçenek olarak değerlendirilmelidir.

7. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi

Engelli çocuklara yönelik hizmetlerde, çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilir.

Eğitim, sağlık, bakım ve rehabilitasyon süreçlerinde, çocuğun bireysel gelişimi, korunması ve bağımsızlığı ön planda tutulur.

Aile destek hizmetleri ve özel eğitim uygulamalarıyla engelli çocuğun toplumsal bütünlüğü desteklenir.

8. Engelli Kadın ve Kız Çocukları

Engelli kadınlar ve kız çocukları, çok yönlü ayrımcılık riskiyle karşı karşıyadır.

Hem toplumsal cinsiyet eşitsizliği hem de engellilik nedeniyle çifte ayrımcılık yaşarlar.

Bu bireylerin, haklardan tam ve eşit şekilde yararlanması için pozitif ayrımcılık ilkeleri doğrultusunda özel destek programları geliştirilmelidir.

9. Katılım Hakkı (Madde 4/i)

Engellilere yönelik politikaların belirlenmesi, karar alma ve hizmet sunumu süreçlerinde;

Engellilerin kendilerinin,

Ailelerinin,

Engelli örgütlerinin katılımı zorunlu ve esas alınması gereken bir ilkedir.

Katılım mekanizmaları; danışma kurulları, sivil toplum komisyonları, izleme ve değerlendirme süreçleri ile işletilmelidir.

10. Mevzuat Hazırlığında Bakanlık Görüşü (Madde 4/j)

Engellilerle ilgili yeni yasal düzenlemelerde, mutlaka Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın görüşü alınmalıdır.

Bu, hem teknik uzmanlık hem de bütüncül hizmet planlaması açısından kurumsal koordinasyonu garanti altına alır.

11. Topluma Dahil Olma Hakkı (Madde 4/B)

Engelli bireylerin toplumdan tecrit edilmesi, ayrı yaşam alanlarına zorlanması ya da özel alanlara kapatılması kesinlikle yasaktır.

Her birey gibi engelli bireylerin de toplum içinde, eşit koşullarda ve bağımsız olarak yaşama hakkı vardır.

Bu amaçla bireye uygun toplum temelli destek hizmetleri sunulmalıdır:

- Kişisel asistanlık
- Evde bakım
- Aile danışmanlığı
- Sosyal rehabilitasyon

ENGELLİLERE YÖNELİK MEVZUAT (DETAYLI UYGULAMA ESASLARI)

Tanılama – Psikososyal Destek – Erişilebilirlik – Habilitasyon/Rehabilitasyon – Erken Müdahale – İstihdam – Ayrımcılık

1. Engellilik Durumunun Belirlenmesi (Madde 5)

Engelliliğe ilişkin sınıflandırma, tanılama ve derecelendirme işlemleri; uluslararası tanı ölçütlerine (ICF, DSM, ICD gibi) uygun şekilde yapılır.

Tanılama süreci yalnızca tıbbi bulgularla değil; bireyin günlük yaşam etkinliklerine katılımını sınırlayan çevresel faktörlerle birlikte değerlendirilir.

Bu tespit ve uygulama esasları; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ile Millî Eğitim Bakanlıklarının ortak görüşüyle çıkarılan yönetmeliklerle belirlenir.

2. Destek ve Bakım Hizmetleri (Madde 6)

Engellilerin mümkün olan en doğal ortamlarında (kendi evleri, aileleriyle birlikte) bağımsız yaşam sürmeleri esas alınır.

Sunulacak psikososyal destek ve bakım hizmetleri; bireyin biyolojik, fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel ve manevi gereksinimleriyle, ailesi göz önünde bulundurularak şekillendirilir.

Bu hizmetlerin standardizasyonu, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması görevini Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yürütür.

3. Erişilebilirlik (Madde 7)

Planlama, tasarım, inşaat, ruhsatlandırma ve denetim süreçlerinde erişilebilirlik ilkeleri zorunlu kılınmıştır.

Toplu taşıma sistemleri (kamu ve özel), 9 koltuk **ve üzeri** araçlar erişilebilir olmak zorundadır.

Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojileri engelliler için erişilebilir biçimde tasarlanmalıdır.

Bu süreçte hem fiziksel mimari erişim hem de dijital ve iletişimsel erişim dikkate alınır.

4. Habilitasyon ve Rehabilitasyon Hizmetleri (Madde 10)

Toplumsal eşitlik ve aktif katılım temelinde yürütülür.

Tüm süreçlerde (karar alma, planlama, uygulama, değerlendirme) engelli bireyin ve ailesinin aktif katılımı sağlanır.

Hizmetlerin en erken evrede ve engellinin ikametgahına en yakın yerde sunulması öncelikli hedeftir.

Yardımcı cihazlara, destek teknolojilerine ve bu teknolojilere erişim hakkına yönelik düzenlemeler yapılır.

Habilitasyon ve rehabilitasyonda görev alacak personelin eğitimi için özel programlar geliştirilir.

5. Erken Müdahale ve Önleyici Hizmetler

Sağlık Bakanlığı, yeni doğan ve çocukluk dönemine ilişkin:

Fiziksel, işitsel, duyuşal, zihinsel gelişim takibi,

Genetik geçişli hastalıkların taranması,

Engelliliğe neden olabilecek durumların erken teşhisi ve önlenmesi konularında planlama yapmakla sorumludur.

Amaç, engelliliğin önlenmesi veya mevcut engelliliğin şiddetini azaltmak ve ilerlemesini durdurmaktır.

6. Meslekî Habilidadasyon ve Rehabilitasyon

Engellilerin meslek seçebilmeleri ve bu alanda eğitim alabilmeleri için gerekli tedbirler alınır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yaparak mesleki rehabilitasyon programları geliştirir.

Bu programlar kamu kurumları, belediyeler, STK'lar ve özel sektör aracılığıyla da uygulanabilir.

7. İstihdam Hakkı ve İş Ortamında Koruma

Engellilerin işgücü piyasasına erişimi ve sürdürülebilir istihdamı devletin güvence altına aldığı bir haktır.

Bu kapsamda:

Kendi işini kurma desteği,

Mesleki danışmanlık,

Kariyer gelişimi ve güvenli çalışma koşulları sağlanır.

İş başvurusu, iş alımı, işte yükselme gibi tüm alanlarda ayrımcı uygulamalar yasaktır.

Makul düzenleme yapılması, yani engellinin potansiyelini kullanmasını engelleyen durumların kaldırılması yasal zorunluluktur.

İşverenler ve ilgili kamu kurumları, bu düzenlemeleri gerçekleştirmekle yükümlüdür.